

פרשת בראשית - אור וחושך משמשים בערבוביא

1. בראשית פרק ד

(ג) וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְרֵי הָאֲדָמָה מִנְזוֹה לִיקָוֶה;
(ד) וְהָבֵל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֵאָנוּ וּמִזֶּה־לְבָהּ וַיִּשַׁע יִקָּוֶה
אֶל־הֶבֶל וְאֶל־מִנְזוֹהוּ;

2. רמב"ן בראשית פרק ד

הבינו האנשים האלה סוד גדול מהקרבת האלה, וכן נח. ורבותינו אמרו (ע"ז ח א) שגם אדם הראשון הקריב שור פר. וזה יחסום פי המבהילים בטעם הקרבנות

3. שיחות מוסר מאמר ב

והנה נתבונן נא, קין עמד מעצמו על סוד הקרבת הקרבנות שהוא ענין עמוק ונשגב, לא היה לו מורה ומלמד על כך, אלא מתוך הכרה עצמית הגיע לכך, וא"כ הגיע למדרגה גבוהה מאד, ואילו הבל הרי לא מעצמו הגיע לכך, אלא למד מקין אחיו וכלשון הכתוב "והבל הביא גם הוא וגו'", רואים אנו לכאורה שקין היה במדרגה גבוהה יותר מהבל אחיו.

4. בראשית פרק ד

(ה) וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְזוֹהוּ לֹא שָׁעָה וַיִּזְוֶר לְקַיִן בְּאֵד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו;

5. חזקוני בראשית פרק ד

ויהי מוקץ ימים ויבא קין וגו' לאחר זמן. כאן פרש"י זרע פשתן הביא. ולפיכך אל מנחתו לא שעה לפי שהביא ממותר מואכלו ומן האדמה שנתקללה אבל הבל הביא דבר חשוב קודם שנהנה מהן כדכתיב מבכורות צאנו ומחלביהן.

6. שיחות מוסר שם

והדבר לכאורה תמוה, שהרי קין לא היה צריך לפירות הללו, שכן כל העולם לפניו, ולא היה לו מה לעשות בכל פרי האדמה, ומן ההכרח שהיו הפירות נרקבים, ואעפ"כ הוא חס מלהביא מנחה ממיטב פרי האדמה, והביא מן הגרועים שבהם, וקשה הרי כל עיקר הבאת המנחה לה' לא היתה מחמת ציווי, ולא היה מוכרח לכך, אלא שכלו והכרתו הביאוהו להקרבת הקרבן, וא"כ איך זה שהביא מן הגרוע שבפרי האדמה? אלא כך הוא מהלך הדברים, האור והחושך בנפש האדם משמשים בערבוביא, ואין אחד מהם מסלק את חברו, אלא שניהם משמשים יחדיו ונפשו מלאה סתירות, מצד אחד אורה רב מאד – "נר ה' נשמת אדם", עד כדי הכרה בסוד הקרבנות, אך יחד עם אור גדול זה, הוא שרוי בחושך ואינו מקריב קרבן מן הטוב שבפרי האדמה אלא מן הגרוע שבהם.

7. בראשית פרק ד

(ז) וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֶבֶל אָזְוִי וַיְהִי בְהִיזוֹתָם בְּשִׂדְהָ וַיִּקָּם קַיִן
אֶל־הֶבֶל אָזְוִי וַיַּהַרְגֵהוּ;

8. כתר יונתן בראשית פרשת בראשית פרק ד

(ח) ויאמר קין אל הבל אחיו בא וצא שנינו לשדה ויהי כאשר יצאו שניהם לשדה ענה קין ואמר להבל מסתכל אני שברחמים נברא עולם אבל לא בפירות מעשים טובים הוא מונהג ומשוא פנים יש בדין מן בנבל מה התקבל קרבן וקרבני ממני לא התקבל ברצון. ענה הבל ואמר לקין ברחמים נברא עולם ובפירות מעשים טובים הוא מונהג ומשוא פנים אין בדין ועל שהיו פרי מעשי טובים משלך וקודמים לשלך התקבל ברצון קרבני ענה קין ואמר להבל אין דין ואין דין ואין עולם אחר ואין מתת שכר טוב לצדיקים ואין נפרעים מהרשעים, ענה הבל ואמר יש דין ויש דין ויש עולם אחר ויש מתת שכר טוב לצדיקים ויש שנפרעים מהרשעים ועל ענין דברים האלו היו נצים על פני השדה ויקם קין על הבל אחיו והטביע אבן במצחו והרגו:

9. מדרש תנחומא (ורשא) פרשת שמיני סימן יא

הוא תלמידא דהוה חסיד והוה ליה אבא ושתי חמרא טובא ובכל עידן דהוה נפיל בשוקא אתו עולמיא ומכין יתיה באבני' ובצוררין וצווחין וקורין בתרוי חזו שיכרא, וכשראה בנו החסיד הוא מכלים ושואל את נפשו למות בכל יום אומר לו אבא אני אשגר ויביאו לך לביתך מכל היין שמוכרין במדינה ולא תלך לשתות בבית היין שאתה עושה חרפה ממני וממך והוא אומר לו כן פעם אחת ושתים בכל יום עד שאמר אביו שיעשה כמו שהוא אומר שלא ילך לשתות בבית היין, וכן עשה החסיד שהוא עושה לו בכל יום ובכל לילה מאכל ומשתה ומישנו במטתו ואחר הולך לו, פ"א = פעם אחת = היה יורד מטר ויצא החסיד לשוק והיה הולך לבהכ"נ לתפלה וראה שכור אחד שהוא שוכב בשוק ואמת המים יורד עליו והבחורים והנערים מכין אותו באבנים ובצוררין ומשליכין חומר בפניו ובתוך פיו, כשראה זה החסיד אמר בלבו אלך לאבא ואביאנו לכאן וראה לו זה השכור והחרפה שעושים ממנו הבחורים והנערים אולי ימנע פיו מלשתות בבית היין ולהשתכר, וכן עשה הביאו לשם והראה לו, מה עשה אביו הזקן הלך אצל השכור ושאל לו באיזה בית שנתה אותו יין שהיה משתכר בו, אמר לו בנו החסיד אבא בשביל זה קראתיך אלא שתראה החרפה שעושים לזה כי כן עושים לך בעת שאתה שותה אולי שתמנע פיך מלשתות בבית היין, אמר לו בני בחיי אין לי תענוג וגן עדן

10. בעל הטורים שמות פרק ב פסוק טז

יתרו היה כהן וכומר לעבודה זרה (מכילתא יתרו יח א) וכשנשא משה את בתו הוצרך משה לידור לו שכן הראשון שיולד לו שיהיה כומר לעבודה זרה (מכילתא שם שם ג). וזה היה כוונתו כי ידע שיחזיר את חמיו למוטב כמו שעשה שהרי נתגייר. מכל מקום נענש שכן בנו נעשה כומר לע"ז שנאמר ויהונתן בן גרשום בן מנשה (שופטים יח ל) גו"ן תלויה, ודרשו חז"ל (ב"ב קט ב) בן משה היה אלא שתולין הקלקלה במקולקל:

11. שמות רבה (וילנא) פרשת שמות פרשה א סימן לב

אמרו רבותינו יתרו כומר לעבודת כוכבים היה וראה שאין בה ממש וביסר עליה והרהר לעשות תשובה עד שלא בא משה וקרא לבני עירו ואמר להם עד עכשיו הייתי משמש אתכם מעתה זקן אני בחרו לכם כומר אחר עמד והוציא כלי תשמישי עבודת כוכבים ונתן להם הכל, עמדו ונדוהו שלא יזדקק לו אדם ולא יעשו לו מלאכה ולא ירעו את צאנו ובקש מן הרועים לרעות לו את צאנו ולא קבלו לפיכך הוציא בנותיו

12. שמות פרק יח

(ט) וַיִּזְוֶד יִתְרוֹ עַל כְּלֵי־הַמִּזְבֵּה אֲשֶׁר־עָשָׂה יִקָּוֶה לְיִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר הֵצִיאוֹ מִיַּד מִצְרַיִם;

13. רש"י שמות פרק יח

(ט) ויחד יתרו – וישמח יתרו, זכו פשוטו ומלכסו נעשה כשזכו חלודין חלודין, מילך על איבוד מלכיס, היינו לאמני אינסי גיורא עד עשרה לרי לך תצוי ארמאה צאפיה:

14. שיחות מוסר שם

הרי לנו עד היכן מגעת תערובת האור והחושך שבאדם, אור עד כדי מסירות נפש, וחושך עד כדי כפיית משה רבינו שבנו יהיה כומר לע"ז..... וכן כתיב "ויחד יתרו....".... ואין מדרש זה מוציא את המקרא מידי פשוטו ששמח יתרו על כל הטובה, שהרי המשיך ואמר "ברוך ה' אשר הציל וגו'", ועל כרחק דשניהם אמת, שמח על הטובה אשר עשה ה' לישראל ונצטער על אבדן מצרים.

22. בראשית פרק יח פסוק ב

וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עִלָּיו וַיֵּרָא וַיֵּרֶץ
לִקְרַאתָם מִפְּתוֹ הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּוּ אֲרָצָה:

23. בראשית רבה (וילנא) פרשת וירא פרשה מח

אמר אם רואה אני ששכינה ממתנת עליהם אני יודע שהן בני אדם גדולים, ואם אני רואה אותן חולקים כבוד אלו לאלו אני יודע שהן בני אדם מהוגנים וכיון שראה אותן חולקין כבוד אלו לאלו ידע שהן בני אדם מהוגנים,

24. שיחות מוסר שם

והנה אע"פ שנתברר שבני אדם גדולים הם, שהרי השכינה ממתנת עליהם עדין היה צריך לברר אם הם בני אדם מהוגנים, כי כל הגדול מחבירו גן החושך אצלו הוא גדול, והדבר שעל ידו מתבררת שלימות מעלתם הוא מה שהם מכבדים אלו לאלו, כי בפרט זה ניכר שיש בהם מעלת הנכבדות כמו שאמר בן זומא: "איזהו מכובד המכבד את הבריות, התואר "נכבד" לא ניתן לגאון וגדול אלא רק למי שמכבד את הבריות...."

25. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף נב עמוד א

אתא ההוא סבא, תנא ליה: כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. ... רבי שמעון בן לקיש: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לו – אינו יכול לו

26. בראשית פרק ד פסוק ז

הָלוֹא אִם-תִּטְיִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תִיטִיב לִפְתּוֹת זִמְטָאת רַבִּין
וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוֹקְתּוּ וְאֵתָהּ תִּמְשָׁל-בּוּ:

27. רד"ק בראשית פרק ד

הלא אם תטיב שאת - ר' ברכיה בשם ר' שמעון בר חמא אמר "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" (תהלים ל"ב) אשרי אדם שהוא גבוה מחטאו ומפשעו ולא פשעו גבוה ממנו:

28. בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשת תולדות פרשה סז

ויאמר עשו בלבו הרשעים ברשות לבם שנ' אמר נבל בלבו... אבל הצדיקים לבם ברשותם שנ' וחנה היא מדברת על לבה

29. והגדת בראשית

ואמר הסבא מנובהרדוק זצ"ל: אני והיצר הרע אזוקים זה לזה, קשורים האחד לשני, אך מי האדון ומי משרתו, מי השוטר ומי אסירו – השאלה ביד מי המפתח! הצדיקים ליבם ברשותם, הם האדונים הרשעים הם ברשות ליבם והיצר אדונם! ...

סיכום קצר

האדם מורכב מחלק אלוהי ממעל ומעפר האדמה, "הסתירה" הזו יוצרת מציאות בה אור וחושך משמשים בערבוביה. האדם מצד אחד יכול להיות עם השגות עליונות ועם רצונות גבוהים ובעת ובעונה אחת לעשות מעשים שפלים ונמוכים. חובתנו לתקן את החלק השפל ולשעבד אותו לחלק העליון. כדי להגדיר אדם כאדם גדול לא מספיק לבחון את מעשיו ומחשבותיו כלפי הבורא אלא לבחון את מעשיו גם ביחס לזולת.

שבת שלום ומבורך!!

15. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף נג עמוד א

מתני'. ... רק בפניה, השתיין בפניה, גררה, זרק בה את הצואה – הרי זו (ע"ז) אינה בטילה....

גמ'. רקק בפניה, והשתיין בפניה. מנה"מ (הסלך פלח לה).? אמר הזוקיה, דאמר קרא: והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו (מקלל את עבודה כוכבים שלו ומזכה אותה). ופנה למעלה (לכו למעלה לשמים), וכתוב בתריה: ואל ארץ יביט והנה צרה והשכה וגו', דאע"ג דקלל מלכו ואלהיו ופנה למעלה – אל ארץ יביט. (מוזר ועונד עבודה כוכבים שלו).

16. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כט עמוד א

משנה. והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו', וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא לומר לך: כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה, ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים – היו מתגברים, ואם לאו – היו נופלים.

17. שיחות מוסר שם

ולא רק ביחידים אלא אף אצל הרבים מצינו זה... והנה כל מלחמת עמלק היתה ביום אחד כמשמעות הפסוקים שם, ונמצא ששני המצבים הללו של "משעבדים לבם – וגבר ישראל" "ואם לאו – וגבר עמלק" היו כמעט כאחד – אור וחושך משמשים בערבוביה.... היותא מדברינו, שלא די לאדם להגביר את האור שבו, ולסמוך על כך שהחושך יסתלק מאליו, כי גם לאחר שישכון בו אור גדול עדיין החושך במקומו עומד, אלא צריך הוא לעמול במיוחד לגרש את החושך שבו

18. בראשית פרק ב פסוק יט

וַיֵּצֵר יְהוָה אֱלֹקִים מִן-הָאָדָמָה פְּלִיטָה וְאֵת פְּלִיעוֹן
הַשָּׁמַיִם וַיֵּבֵא אֱלֹהֵי-הָאָדָם לְרְאוֹת מַה-יִּקְרָאֵלוּ וְכֹל אֲשֶׁר
יִקְרָאֵלוּ הָאָדָם נִפְשֵׁי זַיְתָה הוּא שְׂמִי:

19. [רבינו] בחיי בראשית פרק ב פסוק יט

אמרו במדרש: (ב"ד יז, ה) העביר הקדוש ברוך הוא לפני כל הבהמות והחיות וקרא להן שמות ואמר לזה נאה לקרותו אריה ולזה נאה לקרותו חמור ולה סוס וכן כל דבר ודבר, והנה בזה נתפרסמה חכמתו הגדולה כמו שהיה בצלם אלקים ומעשה ידי הש"י.

20. והגדת בראשית

ואם כן כשנשאל: "ואתה, מה שמך?" היה עליו להגדיר מהות ותכונת האדם, על כל כוחותיו וטבעיו, סגולותיו ויכולותיו. היש לנו מושג מהו האדם – רבותינו אמרו שהאדם קרוי "עולם קטן", והנשמה הן חלק אלוך ממעל היא, אצולה ממרום וכוללת כל העולמות העליונים... וכשנדרש להגדיר מהותו זה מה שמצא, על כך עמד – שגופו נברא מן האדמה? ! וכי זה האדם? ! אלא כשנעייין נמצא, שזה עומק חכמתו! ודאי עמד על גדולתו, כוחותיו ויכולותיו לקים עולם או להחריבו... אבל עיקר העקרים הוא לעמוד על פחיתותו ושוורש חסרונו. לדעת שיש בו כוחות גשמיים הנטועים בו מתוקף יצירתו עפר מן האדמה. לאבחן אותם כדי לדעת לעמוד על המשמר, לשלוט בהם ולכוון אותם. זה הגדלות הנשגבת ביותר, כשהאדם יודע מה חסרונו ומה עליו לתקן. זה תוקף "חכמתו מרובה משלכם"!

21. משנה מסכת אבות פרק ג משנה א

עקיבא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון מאין באת מטפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:

